

Европейски съд по правата на човека

Функе срещу Франция
(Funke v. France - A-256-B)

Решение от 25.02.1993 г.

(резюме)*

чл. 6, т. 1: право на обвиняемия да запази мълчание; чл. 8: неприкосновеност на дома

Специфичните особености на митническото законодателство не могат да оправдаят посегателство върху правото, което всеки има "при наличието на наказателно обвинение", да запази мълчание и да не допринесе за доказването на обвиненията срещу самия него.

Постоянната практика на съда е, че при вземането на решение относно необходимостта от намеса, страните по Конвенцията имат свобода на преценка в определени граници, но тази свобода върви ръка за ръка с европейския контрол. Изключенията по т. 2 на чл. 8 следва да се тълкуват стриктно и необходимостта от тях във всеки конкретен случай трябва да бъде установена по убедителен начин.

Фактите по делото

Г-н Функе е германски гражданин, женен за французайка. До смъртта си през 1987 г. той е живял във Франция. На 14.01.1980 г., трима митнически служители от Страсбург, придружени от старши полицейски служител, посетили дома на жалбоподателя, с цел "да научат подробности за авоарите на семейството в чужбина". Те действали по информация на данъчните органи в Мец, че най-вероятно г-н Функе укрива данъци. Г-н Функе признал, че е имал и има няколко банкови сметки в чужбина, но заявил, че няма банкови извлечения от тях в дома си. Митническите служители претърсили къщата и намерили, и иззели извлечения и чекови книжки от чуждестранни банки, както и сметка за поправка на кола в Германия, и две камери.

Претърсването и изземването така и не довели до наказателно производство за нарушения на разпоредбите, уреждащи финансовите отношения с чужбина, но станали повод за предвиденото по френския закон особено производство за разкриване на документи. По време на претърсването митничарите поискали от г-н Функе да им предостави информация за сметките си в няколко чуждестранни банки от последните три години. Жалбоподателят поел задължението да го направи, но в последствие отказал. Във Франция в компетентността на митническите органи е да поискат достъп до документи и помещения, имащи връзка с всякакви действия в сферата на дейност на митниците. Съгласно чл. 413 от Митническият кодекс, отказът да се предоставят документи или тяхното укриване от митнически служители, в посочени в закона случаи, се наказвал със затвор от 10 дни до 1 месец и глоба. Митническите

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

служители сезирали компетентния съд, който, на 27.09.1982 г., осъдил г-н Функе да заплати глоба от 1200 френски франка и да предаде исканите документи, като за всеки ден закъснение в предаването им да заплаща 20 френски франка. Това решение било обжалвано от г-н Функе, от прокурора и от митническите органи. Апелативният съд го потвърдил в основната му част и увеличил дължимата за всеки ден закъснение сума на 50 френски франка. Г-н Функе направил възражения за нарушаване на правото му на справедлив процес, поради задължаването му да представи доказателства, които ще се използват срещу него, и на неприкосновеност на личния живот и кореспонденцията, които съдят обсъдил и отхвърлил. Върховният касационен съд потвърдил решението на 21.11.1983 г.

На 2.01.1985 г. митническите органи връчили на банката на жалбоподателя запорно съобщение за неизплатеното към края на 1984 г. парично наказание. Г-н Функе обжалвал пред Районния съд, който се произнесъл на 27.03.1985 г., че митницата е в правото си да наложи запор на сметката, по силата на влязлото в сила съдебно решение, въпреки подадената до Европейската комисия жалба. Апелативният съд отменил това решение, като приел, че запорът на банковата сметка на длъжника не е надлежен начин за събиране на глобата. Решението му било потвърдено от Касационния съд.

Резюме на решението на Европейския съд

Правителството прави предварителното възражение, че жалбата е недопустима, тъй като г-н Функе няма качеството на "жертва" - срещу него не е било предприето наказателно преследване за нарушение на финансовия режим и смъртта му е преклудирала подобна възможност. "Съдят отбелязва, че оплакванията на жалбоподателя по чл. 6 са свързани със съвсем различно производство - това за представяне на документи. Следователно, възражението трябва да се отхвърли."

I. Твърдените нарушения на чл. 6, т. 1 и т. 2

1. По чл. 6, т. 1

Жалбоподателят се оплаква, че осъждането му заради отказа да предаде на митническите служители поисканите му документи, е нарушило правото му на справедлив процес, гарантирано от чл. 6, т. 1. Той твърди, че властите са нарушили правото му да не представя доказателства срещу себе си - общ принцип, възприет в правните системи на страните по Конвенцията, в самата Конвенция и в Международния пакт за гражданските и политически права - като въпреки че не са повдигнали обвинение срещу него за нарушение на финансовите разпоредби, са инициирали наказателно производство, имащо за цел да го принуди да сътрудничи за едно бъдещо наказателно преследване срещу самия него. Той обръща внимание, че нищо не е пречело на властите сами да се сдобият с нужната информация.

Правителството изтъква, че френският митнически режим почива на принципа на декларирането на релевантните обстоятелства, което спестява на данъкоплатците системно проучване, но в замяна на това им възлага задължението да пазят документи относно доходите и собствеността си за определено време и да ги предоставят на съответните органи при поискване.

Правото на държавата да преглежда определени документи, което се контролира стриктно от Върховния касационен съд, не означава, че засегнатите лица са длъжни да се самообвинят в престъпление и не противоречи на международните договори, включително на Европейската конвенция. Митническите власти не са искали от жалбоподателя да признае престъпление или сам да представи доказателства, че е извършил такова, а просто са изискали подробности по доказателствата, които са били намерени при претърсването. Съдилищата са преценили, след състезателно производство, дали това искане е фактически оправдано и законосъобразно. Комисията е стигнала до същия извод, главно поради особеностите на процедурите за разследване на въпроси, свързани с бизнеса и финансите.

"Съдът отбелязва, че митническите органи са предприели действия за осъждането на г-н Функе, за да получат определени документи, в чието съществуване те са вярвали, но не са били сигурни. Тъй като не са били в състояние или не са искали да се сдобият с тях по друг начин, те са се опитали да принудят жалбоподателя сам да предостави доказателства за нарушенията, които са твърдели, че е извършил. Специфичните особености на митническото законодателство не могат да оправдаят такова посегателство върху правото, което всеки има "при наличието на наказателно обвинение", в автономния смисъл, придаден на този израз в чл. 6, да запази мълчание и да не допринесе за доказването на обвиненията срещу самия него. Следователно, налице е нарушение на чл. 6, т. 1."

2. По чл. 6, т. 2

Съдът приема, че горното заключение прави излишно обсъждането на направеното от г-н Функе оплакване за нарушение на презумпцията за невинност.

По същото съображение, той не разглежда и твърдението му, че продължителността на производството е нарушила изискването за "разумен срок" по чл. 6, т. 1.

II. Твърдяното нарушение на чл. 8

Според жалбоподателя, претърсването на дома му и изземването на документи е било в нарушение на чл. 8. Правителството се съгласява, че е имало намеса в правото на г-н Функе на зачитане на личния му живот, а Комисията намира, освен това, и намеса в правото му на неприкосновеност на жилището. "Мнението на съда е, че се поставят въпроси във връзка с всички права, гарантирани от чл. 8, т. 1, с изключение на това на неприкосновеност на семейния живот. Следователно, необходимо е да се прецени дали въпросната намеса задоволява изискванията на т. 2."

1. В съответствие със закона

Жалбоподателят поддържа, че намесата няма правно основание. Той твърди, че чл. 64 от Митническия кодекс, който позволява на митническите служители да извършват претърсване на помещения и изземване, противоречи на Конституцията, защото не предвижда предварително разрешение от съд. Съответствието му с Конституцията не може да бъде разглеждано, тъй като е

влязъл в сила преди нея, но Конституционният съвет се е произнесъл, в сходната материя на разследването на данъчни нарушения, че претърсванията, извършвани от данъчни служители, следва да се извършват в съответствие с чл. 66 от Конституцията - т. е. при участие на съдебната система, отговорна за гарантирането на индивидуалните свободи, включително неприкосновеността на жилището.

Според правителството, чиито аргументи в основата им е възприела и Комисията, оспорваната разпоредба и значителната съдебна практика по нея дефинират много ясно правомощието да се претърсват жилища, което е транспозиция в митническото законодателство и в уредбата на финансовите взаимоотношения с чужди държави на правомощието за претърсване, предвидено в обикновената наказателна процедура. Конституционносъобразността на тази разпоредба не може да се оспорва, тъй като контролът за съответствие с Конституцията се осъществява единствено от Конституционния съвет, а не и от другите съдилища, в периода между приемането и обнародването на закона. Що се отнася до "качеството" на националните правни норми от гледна точка на Конвенцията, то е осигурено от прецизността, с която законодателството и съдебната практика очертават обсега и начина на приложение на съответното правомощие и това елиминира всеки риск от произвол. Така, дори и по времето на оспорваното претърсване, преди реформата от 1986-1989 г., с която е въведено правилото, че за извършване на претърсване митническите органи трябва да са оправомощени от съдия, съдилищата са контролирали много ефективно митническите разследвания, макар и *ex post facto*. Според правителството, чл. 8 от Конвенцията в никакъв случай не съдържа изискване претърсването и изземването да бъдат предварително разрешени от съд.

"Съдът не счита, че в този случай е необходимо да се произнася по въпроса, тъй като при всички положения оспорваната намеса е несъвместима с чл. 8 в друго отношение (вж. по-долу)."

2. Законна цел

Правителството и Комисията считат, че въпросната намеса е била в интерес на "икономическото благосъстояние на страната" и "предотвратяването на престъпления". Жалбоподателят не е съгласен с това, но "Съдът е на мнение, че намесата е преследвала поне първата от тези законни цели".

3. "Необходима в едно демократично общество"

Според г-н Функе, намесата не отговаря на това условие. Обхватът ѝ е бил неограничен и тя е надхвърлила необходимото за защита на обществения интерес, тъй като не е била предмет на съдебен контрол. Освен това, по мнение на жалбоподателя, тя е била неоправдана и не е била осъществена по надлежния начин.

Правителството, чиито доводи Комисията е възприела, твърди, че претърсването и изземването са единствените средства, с които разполага, за да разкрива подобни нарушения и по този начин да предотвратява изтичане на капитали и отклонение от заплащане на данъци. Тези нарушения обикновено могат да се разкрият само от документи, които виновният може лесно да укрие или унищожи. На такива лица, според правителството, са осигурени достатъчни гаранции, подсилени от строгия съдебен контрол - фактът, че решението се взема

от началника на митническия район, рангът на длъжностните лица, овластени да установяват нарушения, присъствието на старши полицейски служител, времето на претърсванията, опазването на професионалната тайна на адвокати и лекари, отговорността на държавните органи и т. н. Така, дори и по времето на събитията, преди извършената реформа, френската система е осигурявала, според тях, справедлив баланс между изискванията на правоприлагането и индивидуалните права.

"Постоянната практика на съда е, че при вземането на решение относно необходимостта от намеса, страните по Конвенцията имат свобода на преценка в определени граници, но тя върви ръка за ръка с европейския контрол. Изключенията, предвидени в т. 2 на чл. 8, следва да се тълкуват стриктно (вж. решението по делото *Клас*, А-28) и необходимостта от тях във всеки конкретен случай трябва да бъде установена по убедителен начин. Без съмнение, в обсъжданата област - предотвратяване на изтичане на капитали и отклонение от заплащане на данъци - държавите се сблъскват със сериозни трудности, дължащи се на мащаба и сложността на банковата система и финансовите канали, както и на огромното поле за международно инвестиране, улеснено от относителната пропускливост на националните граници. Поради това съдът признава, че те могат да приемат за необходимо да прибегнат до действия като претърсване и изземване, за да се сдобият с веществени доказателства за свързани с обмена нарушения и, при случай, да преследват отговорните лица. Въпреки това, съответното законодателство и практиката трябва да предоставят адекватни и ефективни гаранции срещу злоупотреба (вж. делото *Клас*). Това не е било така в настоящия случай. По време на обсъжданите събития - а съдът не следва да изразява мнение относно законодателната реформа от 1986-1989 г. (...) - митническите органи са имали широки правомощия, по-конкретно те са имали изключителната компетентност да преценяват целесъобразността, броя, продължителността и мащаба на проверките. Преди всичко, при липсата на изискване за съдебно разрешение, ограниченията и условията, въведени от закона и изтъквани от правителството, се разкриват като прекалено неопределени и пълни с вратички, за да се приеме, че намесата в правата на жалбоподателя е била строго пропорционална на преследваната законна цел. Към тези общи съображения може да се добави и конкретната бележка, че митническите органи така и не са подали тѣжба срещу г-н Функе за нарушение на разпоредбите, уреждащи финансовите отношения с чужбина. Накратко, налице е нарушение на чл. 8."

По направеното искане за справедливо обезщетение по чл. 50 от Конвенцията, Съдът приема, че жалбоподателят е претърпял неимуществени вреди, които не могат да бъдат обезщетени единствено със заключението за нарушение, поради което му присъжда 50 000 френски франка. Съдът присъжда и 70 000 френски франка за направените от жалбоподателя разноски.